Pezinok 03 - História mesta do konca 19. storočia :)

18. storočie

- prebehlo poslovančovanie slobodných kráľovských miest. Podľa slov Mateja Bela nemeckí mešťania na verejnosti používali slovenčinu,

- v meste prekvitalo divadlo, bolo hojne navštevované mešťanmi a ostatnými obyvateľmi mesta,

- štátna moc si budovala čoraz silnejšie pozície. Dialo sa to najmä zásahmi do mestskej samosprávy. Napr. právomoc voliť sa sústredila do rúk menšieho počtu jednotlivcov. Takéto zásahy štátnej moci do mestskej samosprávy, tradičných a dlhé storočia zaužívaných foriem volenia richtára a mestských rád, narážalo všade na značný odpor. Okrem banských miest, mimoriadne veľa protestných akcií prebehlo i v Pezinku.

V rokoch 1703-1711 - prebiehalo povstanie Františka Rákocziho II. Mesto v tých dobách prechádzalo z rúk do rúk. Ako to v tých dobách bolo, nešetril ho nik. Ani cisárske vojská, ani povstalci (kuruci).

Roku 1704 - keď kurucké vojská dobyli západné Slovensko (aj Pezinok), muselo mesto ubytovať a stravovať 3 000 kurucov.

Roku 1705 - kurucké vojská vytlačil z mesta cisársky generál Heister. Jeho vojaci rabovali a pustošili Pezinok celú zimu. Po posilnení pozícií Rákoczyho, vojaci pri ústupe vypálili tri štvrtiny mesta. Po opätovnej výmene vojsk kurucké vojská, až do svojho odchodu, nakladali s obyvateľmi ešte krutejšie ako predtým. Po ich porážke sa v meste objavil mor, ktorý prešiel aj na dobytok. Ožobračený a vyľudnený Pezinok sa z týchto pohrôm nevedel dlho spamätať.

Roku 1709 - mesto malo dlhy vo výške 44 910 zlatých.

Roku 1711 - v meste zúril mor.

Roku 1714 - bol v Pezinku mestskou radou riadne ustanovený za prvého lekára Ján Teofil Windisch.

V rokoch 1716-1726 - stavali svoj kláštor a kostol kapucíni.

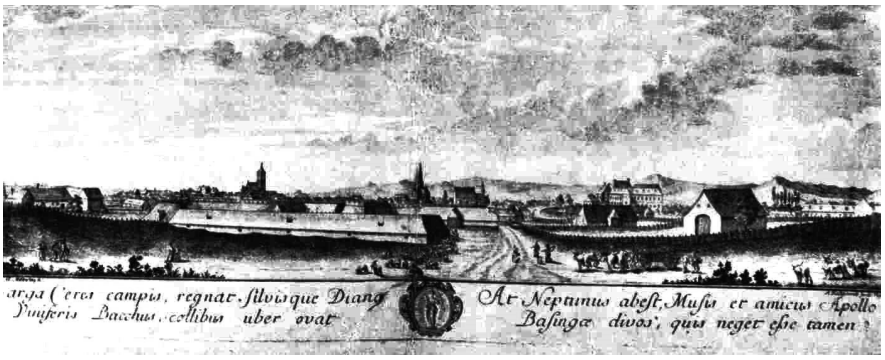
Roku 1718

- mesto malo dlhy vo výške 70 000 zlatých,

- bol renesančný hrad prestavaný na kruhovo uzavretý zámok s rozsiahlym parkom (roku 1938 bol niekoľkokrát upravovaný).

Roku 1720 - v Pezinku bolo iba 8 obchodníckych domácnosti.

Roku 1724 - bol dostavaný pezinský kláštor.

Pezinok (medirytina a lept Samuela Mikovínyho a A. Kaltschmieda z roku 1736)

Roku 1735 - pezinské a jurské panstvo prešlo do rúk Pálffyovcov.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

Znak mesta Pezinok z roku 1737

Roku 1741 - po mnohých prosbách o zníženie dlhu Mária Terézia oslobodila mesto od odovzdávania 650 okovov vína, pričom za nesplatené dlhy určila Pezinku i Juru zaplatiť jednorázovú sumu.

Roku 1748 - o voľbách do magistrátu mesta bola nemecky spísaná zápisnica preložená i do slovenčiny.

Roku 1750

- mestská rada dostala do rúk Generálny dekrét komisie slobodného kráľovského mesta Pezinka s kritickými poznámkami a záväznými štatútmi. Pripomienky boli hlavne cirkevného charakteru, boli zavedené platy pre členov magistrátu mesta, nové dane a okrem iných, povinnosť pre mesto zriadiť výčap mestského vína pred a za hradbami mesta,

- mesto navštívili kráľovskí komisári, aby urobili poriadok v lesnom hospodárstve.

Do polovice 18. storočia - vznikli cechy kolárov, garbiarov, mlynárov a slovenských ševcov.

V druhej polovici 18. storočia - po vinohradníctve bolo lesné hospodárstvo druhým najvýznamnejším zdrojom príjmov Pezinka.

Roku 1752 - vznikol kamenársko-murársky cech.

V rokoch 1753-1773 - prebehla rekatolizačná misia Jezuitov.

Roku 1753

- vďaka jezuitom v novembri vzniklo v meste gymnázium, misia a knižnica,

- kostol, ktorý postavili evanjelici v rokoch 1655-1659, dostali jezuiti. Mali v ňom nielen misiu ale i gymnázium. Študenti gymnázia (až do jeho zániku v roku 1773) zohrali pre obyvateľov mesta niekoľko divadelných hier. Napr. v roku 1756 to bola hra Jozef Egyptský.

Roku 1764

- v Pezinku bolo napočítaných 62 obchodníckych domácností,

- v meste žilo spolu 225 cechových majstrov.

V 70. rokoch 18. storočia - v Pezinku mala zriadenú svoju faktóriu (z 11 na Slovensku) pradiarenská Šaštínska manufaktúra.

Od polovice 70. rokov 18. storočia - mestskí lekári boli povinní liečiť aj chudobných - bezplatne.

Počiatkom 80. rokov - došlo v pezinských zlatých baniach k dramatickému poklesu ťažby.

Roku 1773

- od členov magistrátu sa začala vyžadovať odborná kvalifikácia, právnické vzdelanie a znalosť latinčiny,

- v mestskej rade boli štyria Slováci,

- v meste bol zrušený jezuitský rád. Bola rozpustená jezuitská rehoľa, ktorej príslušníkmi boli aj učitelia na

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

pezinskom gymnáziu. Väčšina z nich odišla z mesta a tak pezinskí gymnazisti začali študovať v Modre a Bratislave. Aj napriek menšiemu počtu študentov činnosť gymnázia pokračovala.

Roku 1774

- oprávnenie na dolovanie drahých kovov v chotári Pezinka dostal banský podnikateľ z Gelnice Jozef Entzler,

- do pezinského gymnázia nastúpilo iba 17 študentov,

- prvým systematizovaným (mestom plateným) lekárom pre mestá Pezinok, Modra a Svätý Jur sa stal Michal Torner,

- založil gelnický ťažiar Jozef Entzler ťažiarsky banský podnik „Spojené ťažiarstvo staromestské sv. Marianna, Terézia, Trojkráľovej, Jozef, Barbora a Kristína štôlne“.

Roku 1775

- ťažbu v pezinských baniach obnovil Jozef Enzler. Ním obnovené bane boli vysoko produktívne. Pôžičku 16 000 zlatých, ktorú dostal od Dvorskej komory vo Viedni, splatil aj s úrokmi do dvoch rokov. Firma bola neskôr premenovaná na Ťažiarstvo štôlní Marianna - Terézia - Jozef,

- banský majster z Novej Bane napísal, že tak asi pred 300 rokmi sa v Pezinku veľa dolovalo a Pezinok bol skutočným banským mestom.

V rokoch 1776-1778 - Eznler postavil pre bane dva stupy a jazero - priehradu.

Roku 1777

- mesto postavilo veľký kúpeľný dom. Na prízemí boli kabíny s vaňami, prívodom ohriatej i studenej i železitej vody. Bola tu i priestranná spoločenská hala a na poschodí hosťovské izby. Okolie budovy bolo parkovo upravené,

- vznikol v Pezinku banský súd. Podliehal Hlavnému komorskogrófskemu úradu v Banskej Štiavnici.

Roku 1778

- po vysviacke za kňaza ako kaplán začal v Pezinku pôsobiť Juraj Palkovič (až do roku 1796),

- po dvoch rokoch študijných úspechov študentov a neúspešných pokusoch otvoriť vyššie triedy gymnázia na príkaz Márie Terézie bolo zrušené nižšie kráľovské gymnázium a zostala tu iba národná škola s troma triedami.

Roku 1779

- mesto podalo žiadosť o výstavbu kasární,

- v meste žilo 264 majstrov, 129 tovarišov a 31 učňov. Pezinok bol strediskom súkeníctva a garbiarstva na Slovensku.

Roku 1780 - miestodržiteľská rada zrušila samostatnú triviálnu evanjelickú školu a nariadila, aby evanjelickí žiaci navštevovali národnú školu spolu s katolíckymi žiakmi.

Roku 1781

- po vydaní tolerančného patentu Jozefom II. mohli evanjelici slobodne vykonávať bohoslužby. Mohli si postaviť kostol, zaručené mali i právo zastávať verejné funkcie a úrady, nesmeli byť diskriminovaní v cechoch,

- Židia už mohli vstúpiť do mesta aj v noci, ale len po lieky a len pod dozorom drába.

Roku 1784

- prvým, po mene známym, pezinským lekárnikom sa stal Gottfried Neustetter,

- po veľkom požiari (7. septembra), ktorý postihol mesto Pezinok, mu Jozef II. na tri roky odpustil platenie daní.

Roku 1785

- jedným zo zdrojov príjmu do mestskej pokladnice sa stali kúpele,

- začala sa porušovať zásada parity pri voľbe magistrátu. Z 13 jeho členov bolo 8 katolíkov a 5 evanjelikov.

Roku 1787

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

- po celouhorskej reforme mestskej správy bol na základe počtu obyvateľov, ktorých bolo 4 000, znížený počet členov magistrátu na osem. Pezinok bol zaradený do 4. kategórie miest,

- mal Pezinok, vrátane rozptýleného osídlenia a židovskej kolónie mimo územia mesta, 4 359 obyvateľov.

Roku 1790 - boli otvorené prvé antimónové bane na Cajle. Do roku 1811 bolo vyťažených 11,1 tony antimónu.

Roku 1796 - ďalšou reformou mestskej správy bol znížený počet členov volenej obce na 30.

Roku 1804 - priemerný počet osôb v jednom dome bol 7,8. Náboženskú štruktúru obyvateľstva charakterizuje takmer vyrovnaný pomer katolíkov a evanjelikov.

Roku 1806 - napriek veľkým ťažkostiam dolovalo sa ešte v jednej bani, bani Jozef.

V rokoch 1807-1814 - v Pezinku ťažil antimón barón Penkler. Ťažba však bola neustále vysoko stratová.

V rokoch 1826-1827 - sa počas 18 mesiacov vyťažilo v pezinských horách najviac - 20,75 kg - zlata.

Roku 1828 - v meste žilo 269 remeselníckych majstrov, u ktorých pracovalo 194 tovarišov. Najpočetnejší boli slovenskí ševci (44).

Roku 1830

- priemerný počet osôb v jednom dome bol 8,3. Pezinok mal 3 720 obyvateľov. Náboženskú štruktúru charakterizuje takmer vyrovnaný pomer katolíkov a evanjelikov,

- po 10 rokoch zanikla spočiatku úspešná štátna banská spoločnosť Ťažiarstvo Michala a novej Marianna štôlne.

Roku 1831 - v Uhorsku vypukla cholera, 16. augusta sa jej prvé príznaky objavili aj v Pezinku. Skončila 28. septembra a počas nej zomrelo 156 obyvateľov Pezinka.

Roku 1832 - mesto zničil veľký požiar, ktorý sa preniesol z Cajly. Okrem iného zhorela aj mestská radnica.

Roku 1838 - náboženskú štruktúru obyvateľstva charakterizuje takmer vyrovnaný pomer katolíkov a evanjelikov.

Roku 1840 - židia získali možnosť usadiť sa aj vo vnútornom meste.

Roku 1841, 30. júna - do mesta prvýkrát dorazil osobný vlak z Bratislavy ťahaný koňmi. Zároveň so železnicou a stanicou bola do prevádzky daná aj maštaľ pre 9 koní.

Roku 1843 - židia si založili súkromnú školu, do ktorej však chodili len deti z bohatých rodín.

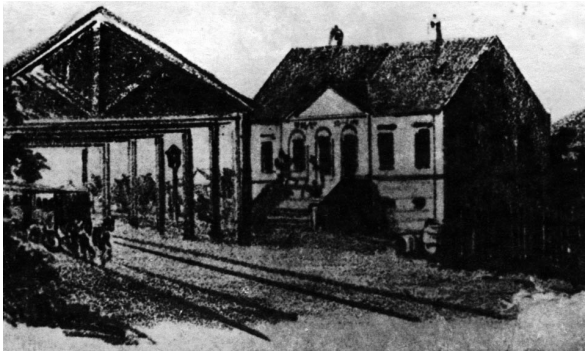
Roku 1844 - vtedajšiu záhradu a okolie hradu dal na anglický park premenil gróf František Pálfy. Vysadil rozličné vzácne stromy, vybudoval široké chodníky - cestičky a pri nich pomníčky obľúbených psov[1].

Roku 1845

- 19. októbra - bol otvorený železničný úsek Pezinok - Šenkvice,

- na pečati mesta sa objavil maďarský nápis.

Roku 1846, 1. novembra - Pezinčania mohli začať cestovať do Trnavy po železnici.

Stanica konskej železnice v Pezinku

Roku 1848 - podľa revolučnej ústavy z tohto roku bol Pezinok malým mestečkom.

Roku 1849

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

- v meste vypukla cholera,

- počet majstrov klesol na 178.

V polovici 19. storočia - mesto vypustilo správu kúpeľov z vlastných rúk a sústavne ich prenajímalo. Nájomcovia kúpele rozšírili, takže počet hosťovských izieb sa zvýšil na 48, z toho 30 na poschodí. Za sezónu sa v kúpeľoch vystriedalo i 300 hostí. Liečili sa tu pacienti trpiaci chlorózou, hystériou, niektorými ženskými chorobami a chorí so sklonom ku krvácaniu.

Od polovice 19. storočia - sa v Malokarpatskom regióne, vrátane mesta Pezinok, udomácňovali tance, ktoré postupne vytlačili starší tanečný repertoár. Z krútivých tancov to boli najmä: verbunk, čardáš a jeho variant vyhadzovaný čardáš, friška, polka - trasená, šmíkaná a na šest, a veľmi obľúbeným bol aj volcer - valčík. Vyskytovali sa tu aj ďalšie modernejšie tance mazurka, lendler, štajer (štajeriš), sotýš polka, húpaná polka, hrozená, nazývaná aj čapkaná, židofka, ako aj tance z remeselníckou tematikou - ševcovský, kovársky a iné.

V tom čase boli na svadbách a fašiangoch obľúbené tieto tanečné hry[2]: boškávaný, zrkadlový, stoličkový, dŕcaný, metlový, pod šable, scínaní kohúta, šátečkový a ďalšie. Práve svadby poskytovali ideálny priestor pre realizáciu takéhoto typu tancov, ktoré sa však tancovali aj pri iných tanečných príležitostiach, napríklad pri zábavách. Zábavy sa konali spravidla v nedeľu s výnimkou prísneho adventného a pôstneho obdobia. Mimo nedieľ sa tanečné príležitosti sústreďovali do posledného fašiangového trojdnia pred Popolcovou stredou a vyvrcholili pochovávaním basy v utorok o polnoci.

V mestskom prostredí mala ľudová zábava aj odlišnú podobu, napríklad aj účelovým organizovaním zábav rôznymi spolkami, ktoré tu fungovali (napríklad hasiči)[3]. Jednou z odlišností bolo aj prísne dodržiavanie tanečného poriadku.

Roku 1850

- najnižšou súdnou inštanciou sa stal okresný súd,

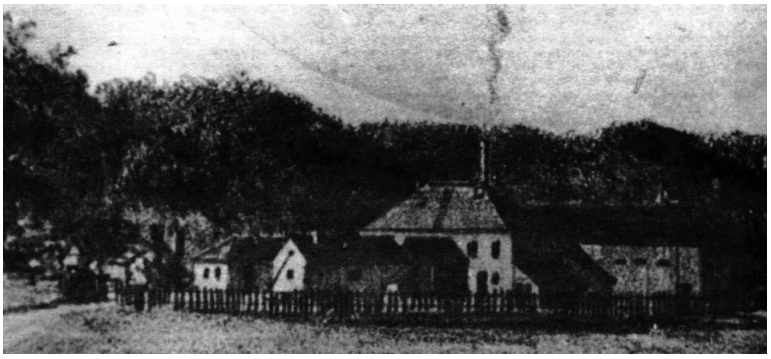
- v Pezinku bola postavená prvá továreň na výrobu kyseliny sírovej v Uhorsku. Ako surovina na jej výrobu sa používal pyrit, ktorý bol pôvodne v zlatých baniach považovaný za hlušinu,

- počet katolíkov (2 202) výrazne prevýšil počet evanjelikov (1 789).

V prvej polovici 19. storočia - obyvateľstvo Pezinka sa zaoberalo prevažne vinohradníctvom.

Roku 1853 - v meste bolo 21 obchodov.

Od roku 1854 - prešla agenda okresných súdov na slúžovské okresy a na tzv. mestské delegované súdy. V tomto systéme prestal byť Pezinok sídlom delegovaného súdu.

Továreň na výrobu kyseliny sírovej

Roku 1855 - v počiatočnej fáze okresného zriadenia bola Bratislavská župa rozdelená na 8 služobných okresov, jeden z nich mal sídlo aj v Pezinku.

Roku 1856

- pod tlakom štátnej správy bola židovská súkromná škola premenená na verejnú dvojtriednu základnú školu,

- v meste bol zriadený ciachovací úrad, ktorý zodpovedal za správnosť údajov o objeme sudov. Na starosti mal aj kontrolu ostatných miera a váh,

- mesto postavilo v horách vlastnú vápenku. Využívalo tak nielen veľké zásoby vápenca, ale aj lacné odpadové drevo. Pálenie vápenca tu malo starú tradíciu, zaoberali sa ním najmä Cajlania.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

Práca predchodcov zamestnancov ciachovacého úradu

Roku 1857

- 10. mája - vzniklo v Pezinku Obchodné grémium. Malo za cieľ koordinovať činnosť obchodníkov z Pezinka, Modry a Jura, napomáhať prosperite ich obchodného podnikania, riešiť spory medzi nimi a právne a sociálne pomáhať chorým členom a ich rodinným príslušníkom,

- mal Pezinok 4 275 obyvateľov.

Roku 1861

- vznikol okres Bratislava-vidiek. Slobodné kráľovské mestá (a teda aj Pezinok) do okresov nepatrili. Obce okolo Pezinka a Modry boli v roku 1872 včlenené do novoutvoreného okresu Senec,

- cholera sa do mesta dostala naposledy,

- začala pôsobiť a až do roku 1871 v meste pôsobila v Pezinku Mestská súdna stolica.

Roku 1862

- z dôvodu katastrofálneho poklesu ťažby bane odkúpilo mesto a ťažbu zastavilo,

- evanjelické deti prestali navštevovať spoločnú školskú budovu na námestí a prešli do novej vlastnej školy. Mestská hlavná základná škola zostala len pre katolícke školopovinné deti.

Roku 1864

- ministerstvo orby vydalo praktickú príručku vinohradníctva a mesto si z nej objednalo 50 kusov v slovenskom a 50 kusov v nemeckom jazyku,

- mesto založilo štepársku školu.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

Oberačka (drevoryt z roku 1865)

V rokoch 1866-1872 - ťažbu zlata sa neúspešne pokúsil obnoviť Michal Tischer z Bratislavy.

Roku 1867

- po vydaní zákona, ktorý Židov zrovnoprávnil s kresťanským obyvateľstvom, mohli Židia voľne vstupovať a usadzovať sa v meste,

- vznikol Pezinský spevokol, ktorý svojimi koncertnými vystúpeniami pôsobil do roku 1910. Popri spevokole vznikol i hudobný spolok.

Roku 1868 - podľa zákonného článku sa mal každý žiak obecnej školy učiť vo svojej materinskej reči. V Pezinku sa v nemeckých triedach vyučovalo nemecky, v slovenských slovensky. Židovské deti navštevovali nemecké triedy. Maďarčina sa vyučovala iba dve vyučovacie hodiny týždenne.

Roku 1869 - mal Pezinok 4 424 obyvateľov.

Roku 1870 - Pezinok dosiahol titul municípia, čo ho stavalo na úroveň župy.

Roku 1871

- z iniciatívy pezinských obchodníkov a podnikateľov vznikla účastinná spoločnosť Pezinsko-modransk--svätojurská sporiteľňa so sídlom v Pezinku,

- z právomoci magistrátu sa odlúčilo súdnictvo a utvoril sa samostatný okresný súd. Jeho sídlom zostal Pezinok.

Roku 1873

- úradným nariadením, tzv. priemyselným zákonom z roku 1872 došlo k rozpusteniu cechov aj v Pezinku,

- 1. mája - bola na trati Bratislava - Trnava otvorená parná premávka,

- medzi zamestnancami mesta Pezinok sa sudca už nespomína.

Roku 1874

- 11. januára - vznikol Dobrovoľnícky hasičský zbor,

- vznikla v Pezinku veľká hasičká dychová hudba,

- bola postavená nová staničná budova,

- vznikol v Pezinku Ženský spolok, ktorý mal na starosti deti od 2 do 6 rokov, prednostne chudobnejších rodičov, ktorí museli odchádzať za prácou mimo mesto,

- nariadilo Ministerstvo vnútra mestu bezpodmienečne používať maďarčinu v úradnej korešpondencii.

Dobrovoľnícky hasičský zbor pred požiarnou zbrojnicou

Tá istá budova dnes

V prvej polovici 80. rokov - bola dokončená stavba hradskej Pezinok - Malacky cez pezinskú Babu (začala sa stavať v roku 1867).

Roku 1876 - množstvo vína sa začalo vykazovať v hektolitroch a kilogramoch.

V rokoch 1876-1980 - žili a tvorili v pezinku kostolní maliari, otec a syn Bartovci. Augustín Barta st. (1876-1957)

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

a Augustín Barta ml. (1906-1980) sa venovali nielen kostolnej maľbe, ale aj návrhom kostolných interiérov, vrátane reštaurovania oltárov a organov.

Roku 1878

- osvetu medzi pezinskými vinohradníkmi začala šíriť novovzniknutá Vinohradnícka jednota,

- po dlhých rokovaniach sa Pezinok stal sídlom Kráľovského okresného súdu.

Roku 1879

- mesto zriadilo obecný fond chudobných. Fond slúžil na podporovanie chudobných, ktorých nemohli prijať do chudobinca,

- vznikla sirotská stolica, ktorá sa starala o siroty a ich majetok.

Roku 1880 - mal Pezinok 4 277 obyvateľov.

Roku 1883 - do školskej učiteľskej knižnice, ktorá slúžila aj ako ľudová knižnica, sa začali kupovať iba maďarské knihy.

Roku 1885

- 28. januára - bola v Pezinku otvorená učňovská škola,

- apríl - mesto prenajalo mlyn na Cajlanskom potoku Karolovi Stefaniemu z Hainburgu, ktorý tu spolu s Ľudovítom Ditzom z Viedne založili v Pezinku prvú uhorskú továreň na ihly a ihlové výrobky,

- v Pezinku vznikla Remeselnícka korporácia, ktorá združovala i remeselníkov z okolitých obcí.

Roku 1886

- bol zriadený verejný telegrafný úrad,

- bola v Pezinku postavená pálenica. Jej majiteľom bol Dávid Kohn,

- Pezinok klesol do skupiny miest so zriadeným magistrátom.

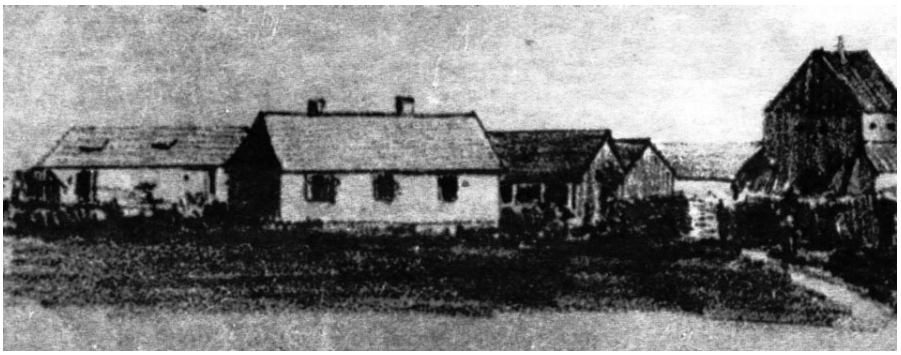
Roku 1887, február - bola v Pezinku založená filiálka Uhorského červeného kríža,

Roku 1888, 17. novembra - podľa prijatého organizačného poriadku tvorili predsedníctvo mesta (až do roku 1919): mešťanosta, mestský kapitán, magistrálny poradca, hlavný notár, advokát, pokladník, účtovník, sirotský otec, mestský lekár, lesmajster, kancelista, hospodár a traja vinohradnícki majstri.

Roku 1890 - mal Pezinok 4 613 obyvateľov.

Roku 1893 - keď sa školský inšpektor a kráľovský radca Jozef Roth pokúsil presadiť v pezinskej národnej škole maďarčinu namiesto slovenčiny, zorganizovali uvedomelí príslušníci slovenskej inteligencie mohutnú protestnú podpisovú akciu. 12. marca poslala školskej stolici protest i slovenská evanjelická cirkev v Pezinku.

Roku 1895 - bol postavený prvý priemyselný podnik v Pezinku. Bola to prvá parná tehelňa bratislavského podnikateľa Imricha Röslera. Prvú kruhovú pec v nej postavili v roku 1899.

Stará tehelňa

Tehliarska značka

Roku 1896 - vznikol Pezinský spolok pestovateľov hrozna.

Roku 1897 - bola v Pezinku postavená prvá priemyselná koľaj. Viedla k tehelni.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

Na konci 19. storočia

- rapídne klesol chov oviec a prudko vzrástol chov ošípaných,

- najvýznamnejšími remeselnými odvetviami v meste boli výroba súkna a kože.

[1] Zámocký park sa stal miestom oddychu, pochôdzok, rybačky, poľovačky a zábavy pre domáce aj cudzie panstvo.
[2] V pozmenenej podobe sa s nimi môžeme stretnúť na svadobnom veselí dodnes.
[3] V Pezinku sa maškarné plesy volali v minulosti šibrinky.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania